

JANA GERŽOVÁ

EDITORIÁL

Úvodný príspevok aktuálneho čísla časopisu je venovaný Emílii Rigovej (Bári Raklóri), ktorá sa na domácej scéne zviditeľnila ako víťazka Ceny Oskára Čepana 2018. Na jej tvorbu sme sa pozreli cez aspekt feminizmu v texte, ktorý pre rubriku FEM POZITÍV napísala Kristína Országhová. Vybrala si jeden z dvojice *Autoportrétov* (2017), kde mladá umelkyňa pracuje s odkazmi na svoj rómsky pôvod a súčasne problematizuje stereotypy, ako sa majoritná spoločnosť pozerá na rómske ženy. Zaujímavá je genéza vzniku tejto práce a jej ďalšia mediálna existencia. Vytvorená bola pre brniansku výstavu s dvojazyčným rómsko-českým názvom *O kosmos hino kalo / Vesmír je čierny*, dnes je súčasťou dvojazyčného *Nadikhuno muzeum / Neviditeľného múzea* (tranzit.sk), čo sú dva projekty, ktorých cieľom bolo otvoriť diskusiu o prítomnosti (či absencii) rómskej kultúry a umenia na pôde etablovaných inštitúcií a v kanonizovaných dejinách umenia. Zatiaľ čo prvú výstavu iniciovala Ladislava Gažiová, rešpektovaná umelkyňa s rómskymi koreňmi, s ideou druhého projektu prišiel nerómsky umelec Oto Hudec. Synergický efekt dvoch prístupov, zvnútra komunity a zo strany majoritnej spoločnosti, môže byť cesta vedúca k želannej zmene. Že tu na ňu existujú predpoklady, potvrdzuje aj putovná medzinárodná výstava *Bez nenávisťi?*, tematizujúca postavenie rómskej menšiny v súčasnej spoločnosti prostredníctvom vizuálneho umenia, ktorá sa v koncepcii Zuzany Štefkovej uskutočnila v Nitrianskej galérii (2018). Nevystavovala na nej síce Emília Rigová, ale spolu s Otom Hudecom a Tomášom Rafom skupina Kundy Crew, ktorá sa prezentovala malou kolekciou podvrtných autorských výšiviek, medzi ktorými bol aj nápis *Nie som rasista, ale...*

Pozvánka na výstavu Unicorn is more than Nation v Knoll Galerie vo Viedni (2014) s použitím výšivky skupiny Kundy Crew

Práve túto skupinu štyroch nahnevaných dievčat predstavila v rubrike Profil Profilu Zuzana Duchová. Napriek tomu, že sa necítia byť umelkyňami v tradičnom zmysle slova (len jedna z nich má výtvarné školenie), hneď prvá výstava, na ktorú boli pozvané, mala medzinárodný charakter a uskutočnila sa v známej súkromnej viedenskej galérii Hansa Knolla, respektíve v jej budapeštianskej pobočke. Hoci pri práci na projekte s názvom *Unicorn is More Than Nation – The Age of Nation* (2014) sa stretli známe umelkyne a umelci predovšetkým z Maďarska (napr. Ágnes Eperjesi, Szabolcs KissPál) a Slovenska (Marek Kvetan, Jarmila Mitříková & Dávid Demjanovič, Tomáš Rafa) a ako hosť aj ikona konceptuálneho umenia Američan Lawrence Weiner (nar. 1942), bol to práve motív z ich výšivky, ktorý sa stal logom výstavy.

V roku 2015 zaznamenala veľký ohlas exteriérová prezentácia výšiviek Kundy Crew na opornom múre jedného z najväčších pražských parkov (Letenské sady), ktoré od roku 2011 spravuje ArtWall Gallery v koncepcii kurátoriek Zuzany Štefkovej a Lenky Kukurovej. Pri tejto príležitosti vznikol rozhovor s Terezou Stejskalovou,¹ z ktorého vyplynulo, že Kundy Crew sa inšpirovali provokatívnym spojením krížikovej výšivky s kritickým obsahom, ktoré praktizuje austrálska platforma Radical Cross Stitch.² Po prezretí jej webových stránok musím dodať, že pod identitu zakladateľky Rayny Faherovej, ktorá sa vidí ako „radikálna remeselníčka, organizátorka, matka, aktivistka, záhradníčka, spisovateľka a mi-

1 Dostupné na <http://a2larm.cz/2015/05/kundy-crew-vytvari-nove-tradice/>.

2 Dostupné na <http://radicalcrossstitch.com/>.

lovníčka“, by sa mohli s pokojným svedomím podpísať aj ony. Padla aj podstatná otázka o provokatívnom názve skupiny. Odpoveď sformulovala Eva: „... Pre nás to nie je nejaký negatívny výraz alebo vulgarizmus. Veríme, že slová majú len ten význam, ktorý im prisúdime. Ak existuje nejaké negatívne zafarbené slovo, tým, že ho budeme používať v pozitívnych konotáciách, sa z neho môže stať pozitívny výraz.“

Blok recenzií uvádza príspevok Branislava Štěpánka o zaujímavej výstave *Užitočná fotografia*, ktorej názov však nevystihuje podstatu prezentovaných prác. Výstižnejšie sa zdá byť pomenovanie *nefotografická fotografia*, ktoré vo svojej recenzii zdôrazňuje Štěpánek a bližšie ho vysvetľuje aj Aurel Hrabušický v katalógu výstavy: „Zdanlivo paradoxné označenie ‚nefotograf‘ viac vystihuje postavenie umelcov, ktorí sa usilujú o ‚nefotografiu‘. Nefotografia ale má základné náležitosti fotografie, fotografického záznamu, len neodkazuje na fotografickú tradíciu a nevzťahuje sa na fotografický diskurz.“³ Je zaujímavé, že okrem neškolených fotografiek a fotografov (Ondák, Poliačiková, Feriancová, Sceranková, Blažo, Kochan, Tittel, Vongrej) sa tento spôsob využitia, či dokonca „zneužitia“ fotografie v tom zmysle, že autori idú akoby proti srsti jej kanonizovanej podobe, objavuje aj u mladých autorov, ktorí prešli odborným fotografickým školením (Fabo, Kekeli, Papčová, Šipőcz atď.).

V závere roka 2018 sa v Galérii umenia Ernesta Zmetáka v Nových Zámkoch uskutočnila výstava plastík Jozefa Jankoviča (1937 – 2017) v koncepcii Juraja Mojžiša. Znalec Jankovičovho diela, autor viacerých umelcových monografií, vybral pre Nové Zámky súbor zváraných železných plastík zo záverečného obdobia jeho tvorby a nazval ju nemetaforicky *Doba železná*. Recenzia Heleny Markuskovej je akýmsi sprievodcom výstavy, ktorý vedie diváka/čitateľa od vstupnej gigantickej *Ležiacej figúry v ráme* (2014) až po záverečnú *Špirálu* (2017), ktorá bola vôbec posledné autorove dielo, na ktorom pracoval pred svojou smrťou.

Záverečným príspevkom do tejto rubriky je recenzia Jozefa Cseresa – prvá sonda do umenia regiónu Patani (dnes súčasť Thajska), ktoré je neznáme nielen v Európe, ale aj v samotnej juhovýchodnej Ázii. Vzhľadom na dramatické udalosti v regióne spojené s úsilím o kultúrnu či územnú autonómiu by sme mnohé z prezentovaných diel mohli zaradiť do kategórie angažovaného umenia. Prekvapením bolo silné zastúpenie autoriek kriticky reflektujúcich postavenie ženy v spoločnosti, vyjadrené i názvami diel (*Nevesty, Čakanie vdovy, Zabudnutá žena*).

V rubrike Recenzie publikácií je analyzovaná ostatná kniha Anne Ring Petersenovej venovaná migrácii. Aj keď v Európe rezonuje predovšetkým téma nútenej migrácie, autorka na pozadí globalizácie a vplyvov neoliberalného kapitalizmu sleduje predovšetkým umenie diaspóry a nomádizmus. Jej kniha je silná predovšetkým tam, kde sa na problém pozerá cez interpretáciu konkrétnych diel a ukazuje široké spektrum možných prístupov. Jedným z modelových diel je *Where we come from* (2002 – 2003) Emily Jacirovej, palestínskej umelkyne

a filmárky, ktorá sa narodila v roku 1973 v Betleheme. Detstvo prežila v Saudskej Arábii, strednú školu absolvovala v Taliansku, umelecké vzdelanie získala na Memphis College of Art v Tennessee. Žije striedavo v Taliansku (Rím) a Palestíne (Ramallah). Jacirová, ktorá je exemplárnym príkladom nomádky, má výhodu v tom, že je majiteľkou amerického pasu. Ten jej umožňuje dostať sa aj na územia, kam majú iní migranti vstup zakázaný. Preto sa obrátila na vyše tridsať Palestínčanov žijúcich v zahraničí alebo na okupovaných územiach s otázkou: *Ak by som mohla urobiť niečo pre vás, kdekoľvek v Palestíne, čo by to bolo?* Na základe zozbieraných odpovedí tieto želania realizovala, pričom išlo o dojemne prosté veci, ako napríklad *chod' na hrob mojej mamy v Jeruzaleme v deň jej narodenín, polož naň kvety a pomodli sa, alebo chod' do Haify a zahraj si futbal s prvým palestínskym chlapcom, ktorého uvidíš na ulici*. Hoci ide o konceptuálnu prácu dokumentovanú textom a fotografiou, je to dielo plné silných emócií a súčasne ilustrácia toho, aká pohyblivá je hranica medzi „nami“ (usadenými obyvateľmi) a „nimi“ (migrantmi).

Emily Jacir: *Where We Come From* (Munir), 2001–2003, detail; Collection SFMOMA, Accessions Committee Fund purchase; © Emily Jacir

3 HRABUŠICKÝ, Aurel – VANČO, Filip: *Užitočná fotografia*. Katalóg výstavy. Bratislava: Slovenská národná galéria, 2018, s. 18.